

Základní škola sv. Voršily v Olomouci
Aksamitova 6, 772 00 Olomouc

Život v protektorátu Čechy a Morava

Závěrečná práce

Autoři: Štěpán Danzmajer, Tomáš Šamaj

Třída: IX

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nešpor

Olomouc 2016

Obsah

1	Základní informace	4
2	Hospodářství	4
3	Obyvatelé	5
3.1	Romové	5
3.2	Židé	6
4	Odboj	6
4.1	Domácí odboj	6
4.2	Demonstrace	7
4.3	Odboj v zahraničí	7
4.4	Komunistický odboj	7
5	Jídlo	8
5.1	Přídělové lísky	8
5.2	Černý trh	9
5.3	Zabíjačky, mletí obilí a jiná omezení	9
5.4	„Luxusní potraviny“	10
6	Kultura	10
7	Duchovní život	11

Úvod

V této práci se chceme zabývat Protektorátem Čechy a Morava. Konkrétně životem běžných lidí žijících na tomto území. Na tuto oblast jsme se zaměřili, protože nás zajímá nejvíce. Budeme se zde také zabývat životem jednotlivých rasových menšin žijících na území Protektorátu.

1 Základní informace

30. 9. 1938 - Mnichovská dohoda- dohoda Německa, Itálie, Velké Británie a Francie a odstoupení Československého pohraničí Německu

15. 3. 1939 - rozpad ČSR

16. 3. 1939 - obsazení zbytku Českých zemí (porušení Mnichovské dohody)

9. 5. 1945 - kapitulace Německa, zánik Protektorátu

Státní prezident: Edvard Beneš (vláda v exilu)

Protektor: Konstantin Von Neurath (1939-1943), Willhelm Frick (1943-1945)

2 Hospodářství

Prvořadým úkolem okupačních orgánů bylo využití hospodářských možností českých zemí, stejně jako využití českých pracovních sil pro účely německé Třetí říše. Od roku 1942 byli nasazováni především mladí obyvatelé Protektorátu na práci do Německa, Rakouska a na území Sudet. Celkový počet totálně nasazených obyvatel byl asi 600 tisíc lidí.

Továrny a podniky, které zůstaly na území Protektorátu (asi 40% z nich bylo připojeno přímo ke Třetí říši po Mnichovu) musely přizpůsobit své výrobní programy potřebám Říše. Do průmyslových podniků byli dosazeni němečtí důvěrníci. Do rukou německého kapitálu se dostaly též banky. Byl uměle vytvořen nevýhodný kurz koruna - marka, kde koruna byla podhodnocena.

Téměř okamžitě po vypuknutí války v září 1939 silně pocítili hospodářské potíže způsobené německými zásahy všichni obyvatelé Protektorátu – byly zavedeny přidělové lístky na potraviny. V prosinci 1939 byly zavedeny přidělové lístky také na textil a obuv.

Společně se zavedením přidělového systému, podobně jako za první světové války, vznikl černý trh, kde se sice dalo zboží sehnat i bez potřebných lístků, avšak za několikanásobně vyšší ceny. To si zvláště obyčejní lidé nemohli dovolit, a tak nedostatkové zboží často nahrazovali tím, co dostupné bylo. Tak například místo kávy pili cikorku, místo másla mazali margarín a místo na benzín se jezdilo na dřevoplyn. Německým potřebám bylo podřízeno také zemědělství. Rolníci museli odvádět povinné dávky. V některých případech byla zemědělská půda využita jako vojenské cvičiště (např. na Benešovsku).

3 Obyvatelé

Na základě výše uvedeného Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava začaly na našem území existovat tři skupiny obyvatelstva, které měly rozdílné právní postavení. Jednalo se o plnoprávné německé říšské občany, protektorátní příslušníky a obyvatele zbavené právní ochrany a základních lidských práv.

První uvedenou skupinou obyvatel byli plnoprávní němečtí říšští občané. Těmito občany se v souladu s Norimberskými zákony stali na základě nařízení z 20. dubna 1939 všichni dřívější českoslovenští občané německé národnosti, a to se zpětnou účinností od 15. března 1939. Podmínkou udělení tohoto občanství bylo, že žadatel měl k 10. říjnu 1938 domovské právo v některé obci, která se nacházela na území Protektorátu Čechy a Morava nebo v pohraničí.

Druhou skupinou obyvatel na území Protektorátu byli protektorátní příslušníci. Podle vládního nařízení č. 19/1940 Sb., ze dne 11. ledna o protektorátní příslušnosti, se příslušníky Protektorátu stali pouze českoslovenští státní občané, kteří měli k 16. březnu 1939 bydliště, domovské právo nebo nárok na udělení domovské příslušnosti v pohraničí v době po anexi. Protektorátními příslušníky se stali rovněž občané české národnosti, kteří měli dne 16. března 1939 domovské právo na Slovensku a na Podkarpatské Rusi a nemohli získat občanství v oblastech, které byly okupovány Maďarskem, nebo v samostatném Slovenském státu. Na základě uvedeného vládního nařízení se tak prakticky Češi stali na českém území neplnoprávními občany.

Třetí a poslední skupinou obyvatel na území Protektorátu byli obyvatele zbavení právní ochrany a základních lidských práv. Na tyto obyvatele se vztahovaly rasové předpisy, na jejichž základě bylo občanům židovského původu odebráno právo disponovat volně se svým majetkem. Za občana židovského původu byl považován ten, kdo pocházel nejméně ze tří prarodičů, kteří byli příslušníky židovské náboženské obce, bez ohledu na svůj skutečný národnostní původ.

3.1 Romové

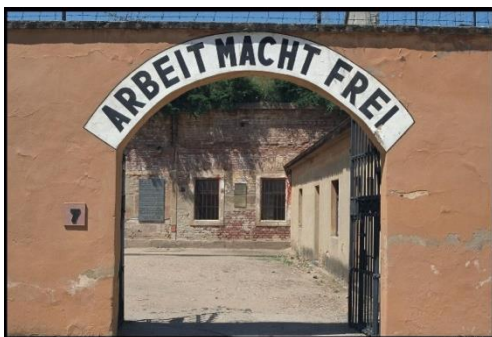
V době, kdy v Německu zvítězila nacistická strana NSDAP se spousta Romů přestěhovalo z Německa do Čech. Hlavním důvodem bylo zavedení zákona o ochraně lidu před tzv. gaunerskou populací, do které zapadali i Romové. V roce 1938 vznikl v Německu další zákon, který byl přímo namířený proti Romům. Byl to zákon o boji proti „romské pohromě“. V Protektorátu byl Romům nejprve zakázán pobyt na určitých místech (např. lázně). Poté

Romům bylo zakázáno táboření ve skupinách, čímž mělo být zrušeno jejich kočování.

Ministerstvo vnitra dne 30. listopadu 1939 přikázalo, aby se všichni Romové do dvou měsíců usadili. Těm, kteří příkaz neposlechly, bylo vyhrožováno zařazením do pracovního tábora.

3.2 Židé

V Protektorátu žilo za jeho vzniku kolem 120 tisíc Židů. O židovské záležitosti se starala v Protektorátu Ústředna pro židovské vystěhovalce, která se zpočátku snažila o emigraci Židů do zahraničí, kam se povedlo emigrovat zhruba 30 tisícům Židů. Poté však začala připravovat tzv. konečné řešení židovské otázky neboli holocaust. Na podzim 1941 začali židovské deportace do koncentračního tábora Terezín a v roce 1943 bylo v Protektorátu na svobodě už jen kolem 3 tisíce Židů. Terezín pro většinu Židů sloužil jenom jako dočasný tábor a většina byla po určité době převezena na ostatní území ovládané nacisty (např. Polsko). Od 1. září 1941 museli Židé v Protektorátu nosit Židovskou hvězdu. I přes tresty, které obyvatelům nežidovského původu hrozily, část nežidovských obyvatel se snažila Židům co nejvíce pomáhat. Například při omezení nákupní doby v obchodech pro Židy jim ostatní obyvatelé nakupovali. Někteří dokonce po 1. září také začali nosit Židovskou hvězdu, i když nebyli Židé.

Koncentrační tábor Terezín

Davidova hvězda

4 Odboj

Již od vzniku Protektorátu Čechy a Morava vznikaly odboje a protesty vůči nacistické okupaci. Většina odbojů vzniká z vlasteneckých důvodů. Mezi některými se také zavádí heslo "Pracuj pomalu," které používali při nucených pracích ve prospěch Třetí říše.

4.1 Domácí odboj

Součástí domácího odboje bylo několik odbojových skupin. „Politické ústředí“, která vycházela z toho, že dříve či později bude okupován i zbytek Československa. Další skupinou byl Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), který byl pokračováním Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku z poloviny třicátých let a navazoval na petiční akci Věrní

zůstaneme z května 1938 v době první mobilizace. Organizace byla složena z významných osobností a sympatizantů levice ze sociální demokracie a národních socialistů. Bývalí českoslovenští vojáci založili v březnu 1939 Obranu národa (ON). Na počátku roku 1940 bylo vytvořeno Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD), které si vytyčilo za úkol sjednocení domácího odboje a koordinaci akcí.

Dále byly založeny skupiny Přípravný revoluční národní výbor, Rada tří, Zpravodajská brigáda, Sokolská revoluční rada a mnoho menších odbojových hnutí s regionálním významem. Ilegální noviny a časopisy, mezi něž patřil Český kurýr, V boj, Detektivky a další vydávaly všechny složky odboje. Domácí odboj organizoval a prováděl všechny formy odporu proti německé okupační moci, přičemž byl několikrát oslaben zásahem německých bezpečnostních složek, průnikem konfidentů gestapa či vyhlášením stanného práva a s ním spojeného teroru.

4.2 Demontrace

28. Října 1939 dav demonstrujících lidí (velkou část tvořili studenti) narazil na nacisty. Při konfliktu byl zabit dělník Otakar Sedláček a zraněn student medicíny Jan Opletal, který má následky zranění zemřel. Jeho pohřeb (15. 11. 1939) se stal další velkou demonstrací. Nacisté tuhle demonstraci využili jako záminku ke spuštění tzv. Sonderaktion: Prag (speciální akce: Praha), která proběhla v noci ze 16. na 17. listopadu 1939. V téhle noci bylo přes 1200 studentů odvedeno do koncentračního tábora v Sochsenhausenu a devět z nich bylo zastřeleno. Nacisté poté uzavřeli všechny vysoké školy "na 3 roky", to ale nedodrželi a vysoké školy zůstaly uzavřené do konce 2. Světové války. Den 17. listopadu se v roce 1942 stal Dnem Studentů.

4.3 Odboj v zahraničí

17. října 1939 vzniká v Paříži Československý Národní Výbor v čele s Edvardem Benešem. Měl za úkol po boku se západem osvobodit Protektorát a Slovensko. Edvard Beneš se společně s Národním Výborem snažil o neuznání Mnichovské Dohody západem. Po pádu Francie se Národní Výbor přesunul do Anglie, kde vzniklo československé prozatímní státní zřízení, které obsahovalo několik institucí.

4.4 Komunistický odboj

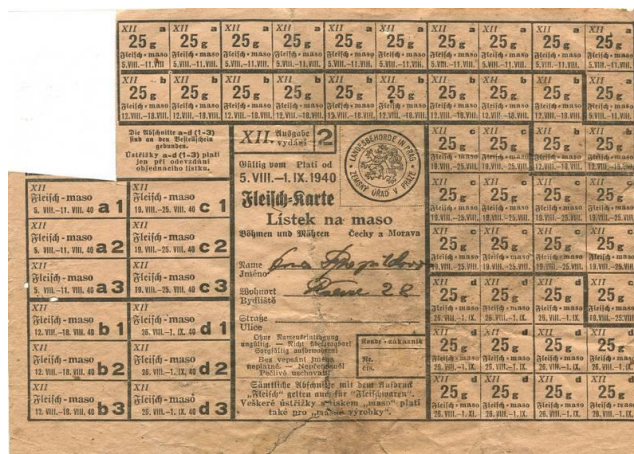
Od roku 1938 byla KSČ zakázána. Komunisté však nadále spolupracovali s SSSR a s komunisty v zahraničí. Vydávali Rudé Právo a jiné tiskoviny. Společně se domlouvali na organizovaném odboji vůči nacistům.

5 Jídlo

Se vznikem Protektorátu začalo docházet k řadě změn v hospodářské a sociální oblasti života obyvatelstva. Všichni vnímali problémy se zásobováním, dospělí si velmi dobře pamatovali na nedostatek potravin v době 1. světové války, takže si mnozí vytvářeli i své domácí zásoby. Velké nákupy ještě více zatížily hospodářství. Už od července 1939 byl omezen odběr potravin a od října 1939 vyhlásila protektorátní vláda zavedení odběrních lístků na potraviny. Obyvatelé Protektorátu dostali přidělové lístky nejprve na základní potraviny, později např. též na šaty.

5.1 Přídělové lístky

Po vypuknutí války byl zaveden přidělový (lístkový) systém. Každý člen domácnosti dostával měsíčně lístky na zakoupení potravin a mýdla, body na zakoupení textilií a obuvi. Lidé těžce pracující měli přiděly potravin větší, množství přidělů potravin se však časem zmenšovalo. V roce 1939 dostávali občané na lístky měsíčně přiděly podle věku: děti do 6 let: 1kg masa, 320g tuku, 2,80kg chleba, 2,40kg mouky, 1,60kg cukru, 150g krup, 200g cukrovinek, 250g umělého medu, 16 vajec, 200g těstovin, 10g čaje a 3/4 litru mléka měsíčně.
děti do 14 let: 2kg masa, 800g tuku, 5,40kg chleba, 3kg mouky, 1,60kg cukru, 150 g krup, 5g čaje, 160g kávoviny, 200g luštěnin, 200g cukrovinek, 700g marmelády, 16 vajec, 250g umělého medu, 600g žitovky, 200g těstovin a 1/4 litru mléka měsíčně
ostatní nad 14 let: 2kg masa, 840g tuku, 8kg chleba, 150g krup, 3,60kg mouky, 1,60kg cukru, 5g čaje, 160g kávoviny, 200g luštěnin, 200g cukrovinek, 700g marmelády, 16 vajec, 125g umělého medu, 600g žitné kávy a ¼ litru mléka denně.
V roce 1944 byl již měsíční přiděl na dospělého občana: 1 kg masa (Němci měli 4,30kg), 160g sádla, 70g másla, 480g margarínu, 9,70 kg chleba, pečiva a mouky, 4 vejce, 1,20kg cukru, 6kg brambor, 1,75 litru mléka (odstředěného a měsíčně!).

Přídělový lístek

5.2 Černý trh

Protože základních potravin byl nedostatek a přiděly poměrně malé, obyvatelstvo bylo nuceno nakupovat zboží na černém trhu. Ceny potravin na černém trhu byly ale mnohem vyšší než oficiální ceny, takže vrstvy sociálně slabšího obyvatelstva mohly tento způsob doplňování zásob využít jen zřídka. A někteří si začali potravu pěstovat sami. Lístky na potraviny získával každý v přesně určeném množství nebo podle platu? Jak se rozdělovaly? Rozdělovalo se to spíše podle národností. To znamená, že Němci neměli nárok na více a lepší potraviny než Češi. A potom byly i různé přídavky a příspěvky podle profesí a podle odpracovaných hodin. Když například dělníci pracovali přesčas, dostávali více potravinových lístků. Vedle potravinových lístků se dávaly poukazy na oblečení nebo tabák. Jak vypadaly a jak celý systém fungoval. To nám osvětlí Ladislav Fiedler, který potravinové lístky poznal nejen jako ten, kdo je odevzdával, ale coby číšník také jako ten, kdo je přijímal: "Byly na měsíc a každý měsíc byly jiné barvy. Pro nás to znamenalo daleko víc práce, protože jsme u sebe museli mít nůžky a když si host objednal jídlo, tak nám musel umožnit zásah do jeho lístků - podle druhu jídla jsme ustříhli daný lístek. U každého jídla bylo napsáno, kolik gramů tuku, kolik gramů mouky, kolik gramů masa."

5.3 Zabíjačky, mletí obilí a jiná omezení

Povolení k domácí zabíjačce dostávali zemědělci až po splnění těchto povinných dodávek, někteří to však riskovali a zabíjeli vepře "na černo", takové "černé" zabíjačky byly však přísně trestány. Rovněž povolení k mletí obilí dostal rolník až po splnění dodávek. Původně znělo povolení na semletí 21 kg obilí na osobu měsíčně, později bylo mletí omezeno jen na 15 kg. Byli však mlynáři, kteří přivírali oko a semleli lidem i větší množství, někdy i bez

povolení, někteří mlynáři však za toto riziko brali od lidí vysoké částky peněz. Roku 1942 bylo ve Slavičíně zaplombováno 74 odstředivek na mléko, 93 máselnic a 10 domácích šrotovníků. Přesto si lidé tajně máselnice a šrotovníky vyráběli sami: konstrukce je dřevěná, mlýnské kameny má z betonu, pohon byl na malý naftový motor. Zaplombovaný byl i mlýn mlynáře Naizra ve Slavičíně, občas si ale samotní Němci plomby oddělali, semleli si obilí a za pár dní opět plomby přidělali - to aby si honem namleli i naši lidé.

5.4 „Luxusní potraviny“

Od ledna 1940 se nesměla na území protektorátu prodávat káva, kakao čokoláda a jižní ovoce.

6 Kultura

Kultura stejně jako veškeré formy vzdělání za Protektorátu podléhala cenzuře, proto převládaly tendence na její odpolitizování. Odpor, který vůči okupantům cítila většina národa, byl vyjadřován nejčastěji návraty k české kulturní minulosti. Zpívaly se hodně národní a vlastenecké písně, četli se čeští autoři a divadla hrála českou klasiku. Typický českým prvkem kultury za doby okupace byl humor a anekdoty. Po německé porážce v Africe se objevila anekdota, že Rommel je německým Mojžíšem, neboť stejně jako on vyvedl svůj národ z Egypta. Nečastějším terčem tohoto zesměšňování byl samozřejmě Adolf Hitler – jeho jméno se skloňovalo takřka v každé druhé protektorátní anekdotě. Obvyklým atributem tohoto humoru byly Hitlerovy vousy, bez nichž se žádná parodie na „vůdce“ neobešla a o nichž později Josef Škvorecký výstižně napsal: kníry, které od doby, co lidé vynalezli břitvu, vždycky něco zakrývají: mindrák, ješitnost, touhu být jiný nebo stejný. Lavinovitě se také šířila šeptaná propaganda namířená proti oficiální propagandě. Nejčastějším zdrojem šeptand byla zahraniční rádia – především Londýn. Ta byla ovšem přísně zakázána a za poslech cizí stanice byl trest smrti.

Český kulturní život zpočátku okupace řídila protektorátní vláda, která se snažila o maximální zachování kontinuity v kulturním životě. Podle zmiňovaného výnosu vydaného Hitlerem dokonce příslušelo české protektorátní vládě v čele s Aloisem Eliášem řídit kulturní život, ale jelikož nebyla Eliášova vláda suverénní, podléhala její veškerá činnost souhlasu říšského protektora. Ten společně s okupačními úřady zasahoval proti jakýmkoliv „nepřátelským“ projevům, a to samozřejmě i v kulturní oblasti. Po nástupu Heydricha došlo k

reorganizaci protektorátní vlády a jednou ze změn bylo zřízení při Úřadu říšského protektora Skupiny pro kulturně-politické záležitosti (později Kulturně politické oddělení), čímž se řízení kulturního života oficiálně přesunulo do rukou nacistů. Každá oblast kultury byla postihnuta nařízeními, omezeními, cenzurními zásahy a personálními čistkami. Okupanti tak chtěli dosáhnout celkového ovládnutí kulturní oblasti, aby mohli kulturní dopad na českého člověka přizpůsobit říšským potřebám.

Cenzura se primárně týkala zákazu jednotlivých filmů, úprav závadných scén ve filmech, filmových týdeníků, do nichž se nesměly dostat informace o českém odboji v zahraničí, o pochybeních a prohrách Třetí říše nebo později o postupu spojeneckých sil, a obsahu filmových periodik.

V této době vzrůstá význam literatury v životě národa a každého jednotlivce - především mladí lidé hledají v literatuře náhradu za vše, o co je připravil fašismus.

Fašismus vzal české literatuře řadu tvůrců:

1938 umírá Karel Čapek

1939 je zatčen Josef Čapek /bez soudu je vězněn celou válku a na samém konci války podlehl tyfové epidemii v Bergen Belsenu/

1941 je zatčen Eduard Urš - literární kritik

1943 odchází do Osvětimi Karel Poláček, zahynul v plynové komoře - protože byl Žid, jeho díla nesměla být vydávána

Ve vězení se ocitly desítky dalších autorů tzv. střední generace /např. E.F.Burian/.

Někteří autoři měli zákaz vydávat svá díla.

7 Duchovní život

Zdálo by se, že duchovní život českých lidí za okupace byl poznamenán především útekem od skutečnosti. Avšak právě tento únik vyplýval z bezprostředního prožitku přítomnosti, vyvolávající otázky a úvahy, o něž bylo možné se podělit jen v nejužším, nejprověřenějším a nejspolehlivějším kruhu. Protektorátní ovzduší odráželo v jinotajné rovině politický kvas, který probíhal v národním společenství a který se nemohl veřejně projevit. Lidé si přirozeně kladli otázky po příčinách situace, v níž se ocitl nejen český národ, ale i celá Evropa. Kriticky se ohlíželi k době první republiky, zamýšleli se nad klady i úskalími demokracie, nad mezinárodními souvislostmi vzestupu hitlerovského Německa a snažili se vyrovnat se stále velmi živým mnichovským komplexem. Uprostřed okupační reality prožívala značná část

národa myšlenkový a politický přerod. Na toto národní rozpoložení se pokusili reagovat kolaborační aktivisté jakousi ideologickou ofenzívou, přehodnocující dosavadní dějinné cesty národa a vyvozující ze zkušenosti Mnichova jediné východisko: přimknout se oddaně k nacistickému Německu. Podobné snahy však zůstaly u české veřejnosti zcela bez odezvy. Ostatně ani seberafinovanější pronacistická propaganda nemohla působit na lidi, denně konfrontované s arogancí okupantů a ponižujícím postavením vlastního národa.

Závěr

Čechům se v období Protektorátu žilo v porovnání například s Polskem docela dobře. Pokud chodili na nucené práce ve prospěch Třetí říše a neodporovali nacistům, měli relativně klid. Od začátku Protektorátu nacisté Čechům nezakazovali například náboženské obřady, navštěvování divadel (pouze povolené divadelní hry) apod. Tohle téma jsme si zvolili, protože se zajímáme o Druhou světovou a chtěli jsme se o daném tématu dozvědět více informací.

Resumé

The Protectorate of Bohemia and Moravia was a state on the area of Czech Republic like it's nowadays. It became after the breakup of Czechoslovakia and after the Germans started to occupy the Czech states. Germans were kind on Czech people from beginning of the Second World War. People could go at some places that you can have fun at like theatre or cinema. But of course everything was controlled by Germans and things that were anti nazi were banned. After the Second World War had finished the Protectorate has broken up and the Czechoslovakia was rebuilt again.

Zdroje

Václav Němec – David Berek. Česko za Protektorátu. Citováno 19. 5. 2016. Dostupné z:
<http://www.dejepis.com/ucebnice/cesko-za-protektoratu/>

Každodenní život v protektorátu. Citováno 21. 5. 2016. Dostupné z:

<http://www.blazre.estranky.cz/clanky/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i.html>

Život v Protektorátu Čech a Moravy. Citováno 19. 5. 2016. Dostupné z:

<http://referaty-seminarky.cz/zivot-v-protektoratu-cech-a-moravy/>

Ladislav Nevrkla. Historie: Jak se žilo tenkrát. Citováno 21. 5. 2016. Dostupné z:

<http://probozice.blogspot.cz/2010/11/historie-jak-se-zilo-tenkrat.html>

Petr Koura. Kdo se směje, ukazuje zuby. Citováno 17. 5. 2016. Dostupné z:

<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/10/kdo-se-smeje-ukazuje-zuby/>

Jan Lauš. Protektorát Čechy a Morava: Mraky nad Českou kinematografií. Citováno 19. 5. 2016. Dostupné z:

<http://www.filmavideo.cz/index.php/historie/441-film-za-protektoratu>

Protektorát Čechy a Morava. Citováno 14. 5. 2016. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Protektor%C3%A1t_%C4%8Cechy_a_Morava

Protektorát Čechy a Morava. Citováno 19. 5. 2016. Dostupné z:

<http://www.vysokeskoly.cz/maturitniotazky/dejepis/protektorat-cechy-a-morava>

Protektorát Čechy a Morava. Citováno 14. 5. 2016. Dostupné z:

<http://www.sesity.net/dejepis/protektorat-cechy-a-morava.php>

Romové a protektorát. Citováno 27. 5. 2016. Dostupné z:

http://letyhistorie.nazory.cz/index.htm/html/romove_a_protektorat.html

David Mikoláš. Protektorát Čechy a Morava, domácí odboj. Citováno 25. 5. 2016. Dostupné z:

http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/9_rocnik-protektorat_cechy_a_morava.pdf

Literatura za okupace. Citováno 27. 5. 2016. Dostupné z:

<http://www.stredoskolskaliteratura.kvalitne.cz/index.php?clanek=literatura-za-okupace>

Seznam představitelů protektorátu Čechy a Morava. Citováno 27. 5. 2016. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C5%99edstavitel%C5%AF_Protektor%C3%A1tu_%C4%8Cechy_a_Morava